

V polovině roku je více erozních událostí než za celý předchozí rok. Ministr Výborný chce přesto ještě oslabit opatření pro odolnější krajinu.

11.7.2024 - | Hnutí DUHA

V polovině roku je více erozních událostí než za celý předchozí rok. Ministr Výborný chce přesto ještě oslabit opatření pro odolnější krajinu.

V Monitoringu eroze je za první polovinu roku nahlášeno již přes 260 erozních událostí na českých a moravských polích. [1] Dochází tak ke ztrátám půdy a škodám na majetku v hodnotě miliard korun. Roky 2021 až 2023 vykazovaly přitom i v celoročních součtech čísla nižší. [2] Na vině je nejen výskyt extrémních srážkových událostí vlivem silících klimatických změn, ale také přetrvávající zranitelnost zemědělské krajiny a nedostatečná protierozní ochrana. Účinnější ochrana, která mohla z části ztrátám zabránit, měla být zavedena již pro tento rok, ministr zemědělství Marek Výborný však její platnost odložil až na podzim 2025. Navíc plánuje oslabit v dobrovolných zemědělských dotacích i podporu mimoprodukčních ploch pro přírodu, které by mohly erozi efektivně bránit.

V aplikaci Monitoring eroze je dle Výzkumného ústavu meliorací a ochrany půdy hlášeno jen mezi 1-8 % erozních událostí. Ve skutečnosti je tedy výskyt eroze mnohem větší. [3] Letošní extrémní počasí je ukázkou toho, kam se bude pravděpodobně počasí v Česku podle vědeckých odhadů vyvíjet. Extrémní teploty a srážky budou stále větší hrozbou pro české zemědělce, vlastníky půdy i obyvatele postižených obcí. [4] Jako prevenci dopadů těchto jevů je potřeba zavést v krajině i v hospodaření s půdou řadu zásadních změn.

Podle vládou schváleného Strategického plánu Společné zemědělské politiky (SP SZP) mělo vyšší protierozní ochrana od 1. ledna 2024 přinést zprůsnění podmínky v zemědělských dotacích, tzv. DZES 5. Ministr Výborný nakonec jeho platnost odsunul o rok a půl na podzim roku 2025. [5]

V tuto chvíli navíc ministr usiluje o zásadní oslabení opatření, která mohou chránit půdu před erozí. Patří mezi ně krajinné prvky (např. i protierozní meze), biopásy nebo úhory, které mohou rozčlenit uniformní krajinu a krom zabránění erozi podporují také biodiverzitu. Již v květnu předložilo ministerstvo zemědělství radikální návrh, kde vedle dalších ústupků navrhlo oslabení tzv. celofaremní ekoplatby, která zaujímá 94 % finanční obálky (tj. téměř 6 mld. Kč ročně) dobrovolných dotací, tzv. ekoplateb. [6] Její hlavní podmínka pro ornou půdu, vyčlenění části ploch na podporu přírody a mimoprodukčních funkcí, měla být oslabena pod úroveň předchozího období SZP. [7]

Proti tomuto návrhu, dle kterého by zemědělci měli i po oslabení podmínek získávat 1600 Kč na každý hektar, se na květnovém jednání pracovní skupiny Monitorovacího výboru Společné zemědělské politiky vymezilo ministerstvo životního prostředí, Agentura ochrany přírody a krajiny, ekologické organizace, ale také Asociace soukromého zemědělství. Na červnovém jednání Monitorovacího výboru byl proto po dohodě ministerstev předložen kompromisní návrh, který zachoval alespoň vyčlenění 2 % ploch pro přírodu (oproti 3 % v SP SZP a 0 % v květnovém návrhu MZe) a navrhl také novou ekoplatbu na zakládání nových krajinných prvků (ta má však tvořit jen 0,015 % rozpočtu ekoplateb). Tento návrh kritizovali zástupci Zemědělského svazu a Agrární

komory, přičemž Agrární komora zcela bez ohledu na zhoršující se trendy erozních událostí navrhla také zrušit posílení protierozní ochrany v DZES 5.

Dle interních informací z více zdrojů se však stále zákulisně řeší, jakou podobu ekoplateb ministerstvo zemědělství nakonec Evropské komisi, která změny musí posoudit, pošle. Členové Monitorovacího výboru přitom o tom, že by se mohlo od kompromisní podoby ekoplatby ustoupit, která je i tak oslabením oproti SP SZP, nebyli oficiálně informováni a nadále předpokládají, že platí na červnovém zasedání představený kompromis. Dle ekologických organizací by bylo skandální, pokud by ministerstvo nakonec poslalo Komisi jiný návrh s výrazně oslabenou celofaremní ekoplatbou. Změny musí nakonec schválit také vláda.

Martin Rexa, koordinátor zemědělské kampaně Tohle Žeru Hnutí DUHA, řekl:

„Za nezvládnutí přípravy a odložení účinnější protierozní ochrany již pykáme v podobě letošních erozních událostí. Avšak udělat podobnou chybu znovu a oslabit podmínky ekoplateb, které nám mohou pomoci adaptovat se na dopady klimatické změny, by bylo opravdu velmi nešťastné. Ministr Výborný musí zachovat motivaci pro tvorbu ploch pro přírodu v celofaremní ekoplatbě, která tvoří většinu rozpočtu ekoplateb, místo ustupování agroprůmyslové lobby. Zároveň musí více podpořit tvorbu dalších stabilních krajinných prvků, jako jsou například protierozní meze. Těmito prvky vyřešíme erozi nejlépe.“

Václav Zámečník, zemědělský specialista České společnosti ornitologické, řekl:

„Všichni máme v paměti suché období v letech 2018 nebo 2019, kdy v některých oblastech bylo nutné omezovat spotřebu vody. Stejně jako sucho jsou pro krajinu hrozbou i intenzivní přívalové deště, ke kterým dochází v posledních týdnech. Řešením pro obě extrémní polohy je především funkční krajina, která společnosti bude poskytovat celou řadu ekosystémových služeb. Čím dříve takovou krajinu budeme mít, k tím menším škodám bude při podobných výkyvech počasí docházet. Právě dotační politika, která je v gesci Ministerstva zemědělství, by měla takovou krajinu garantovat.“

Alžběta Procházková, zemědělská expertka WWF v Česku, řekla:

„Odklizení bláta splaveného z polí je náročné a nákladné a navíc je to doklad degradace našich půd. Erozní události jsou do velké míry důsledkem nevhodného uspořádání krajiny a špatné struktury půdy. Podpora protierozních technologií, celkové péče o půdu a redesignu krajiny pomocí trvalých i přechodných zelených struktur a vodních prvků je tím nejzásadnějším, co musíme v české zemědělské krajině pro adaptaci na dopady klimatických změn udělat.“

Kontakty:

Martin Rexa, koordinátor zemědělské kampaně Hnutí DUHA,
tel.: 775 894 642, e-mail: martin.rexa@hnutiduha.cz

Václav Zámečník, zemědělský specialista České společnosti ornitologické,
tel.: 776 368 360, e-mail: zamecnik@birdlife.cz

Alžběta Procházková, zemědělská expertka WWF v Česku,
tel.: 775 147 742, e-mail: aprochazkova@wwfcee.org

Eva Pernicová, tisková mluvčí Hnutí DUHA,

Poznámky:

[1] <https://me.vumop.cz/app/> Pod záložkou "Úvod do aplikace".

[2] V roce 2021 bylo za celý rok nahlášeno 256 erozních událostí, v roce 2022 258 a v roce 2023 238. Za rok 2024 jich do 30. června bylo 267.

[3] Monitoring eroze navíc podchycuje pouze nápadné, jednorázové erozní smyvy, zatímco větší podíl půdní eroze probíhá pozvolnějším, plošným způsobem. Vodní erozí je v Česku ohrožena polovina zemědělské půdy a větrnou erozí přes třetinu.

[4] <https://eagri.cz/public/portal/mze/puda/ochrana-pudy-a-krajiny/degradace-pud/vodni-eroze-pudy>

"Na silně erodovaných půdách dochází ke snížení hektarových výnosů až o 75 %. Rovněž cena půdy poškozené erozí se výrazně snižuje, na některých pozemcích až o 10 Kč/m². V průměru na katastrální území se může jednat o snížení ceny půdy až o 50 %. Ztráta půdy je v měřících délky lidského života neobnovitelná a obtížně vyčíslitelná, bereme-li v úvahu, že 2-3 cm vrstva půdy vzniká za příznivých podmínek průměrně 100 až 1000 let (podle místních podmínek)."

"V současné době je maximální ztráta půdy v ČR vyčíslena na přibližně 21 mil. tun ornice za rok, což lze vyjádřit jako ztrátu minimálně 4,3 mld. Kč ročně. Je potřeba zdůraznit, že se nejedná o vyčíslení škod způsobených na majetku, ale pouze o finanční vyjádření ztráty půdy na základě ceny zeminy. (V případě započítání i těchto nákladů jsou škody odhadovány až na úrovni 10 mld. Kč ročně.)"

"Celkově je možné podle uvažovaných klimatických scénářů odhadovat, že erozní škody budou v roce 2030 až dvojnásobné ve srovnání se současným stavem."

[5] <https://hnutiduha.cz/aktualne/ministr-vyborny-chce-odlozit-potrebnou-ochranu-pudy-proti-erozi-o-dal-si-rok-hrozi-dalsi>

[6] <https://hnutiduha.cz/aktualne/ministr-vyborny-navrhuje-vykostit-i-zelene-zemedelske-dotace-slo-o-plytvani-verejnymi>

[7] V rámci celofaremní ekoplatby museli v roce 2023 zemědělci vyčlenit a) buď 8 %, z nichž 3 % musely být tzv. skutečně neproduktivní plochy (krajinné prvky, úhory, ochranné pásy), nebo b) 5 % skutečně neproduktivních ploch. I díky tomu v Česku v roce 2023 vzniklo minimálně 90 tisíc hektarů ploch, které podpořily biodiverzitu a adaptaci krajiny na klimatické extrém.

V roce 2024 byla schválena výjimka, dle které musí zemědělci vyčlenit jen 5 % neproduktivních ploch včetně produkčních plodin vázajících dusík a meziplochin (ty se navíc počítají trojnásobně oproti dřívějšímu). Tuto výjimku chtěl ministr prosadit i po zbytek období SZP. Podmínka je však slabší než tzv. Ozelenění (Greening) v předchozím období SZP, kterou museli zemědělci plnit povinně. Přitom např. studie Evropského účetního dvora ukázala, že opatření je neúčinné a nevede ke změně běžné praxe. <https://www.eca.europa.eu/en/publications?did=44179>

V kompromisním návrhu MZe a MŽP se navrhuje vyčlenit 5 %, z nichž 2 % musí být tzv. skutečně neproduktivní plochy.

<https://hnutiduha.cz/aktualne/v-polovine-roku-je-vice-eroznich-udalosti-nez-za-cely-predchozi-rok-ministr-vyborny-chce>